

El Ministeri Fiscal instructor dels processos penals. Una reforma pendent?

Presentació

Sempre he estat una aficionada a les pel·lícules sobre tot el que tingui a veure amb la investigació criminal, principalment, i especialment en les americanes. Això, sumat amb el meu interès pel món del dret i la justícia, van fer fixar-me en la figura del Fiscal a l'hora d'escollir el meu tema del treball de recerca. Tots tenim més o menys clar el paper que juguen el jutge, l'acusació i l'advocat defensor en un procés penal, però vaig plantejar-me com devia ser l'actuació del Ministeri Fiscal en el sistema processal penal espanyol per comparar-la amb els fiscals de les pel·lícules americanes.

En una investigació inicial vaig trobar que hi ha la intenció de fer una reforma del Ministeri Fiscal amb l'objectiu principal d'atorgar-li la direcció de la instrucció dels processos penals, basant-se en el sistema penal anglosaxó. A partir d'aquí em va semblar interessant poder analitzar aquesta qüestió.

Aquest treball de recerca, doncs, pretén estudiar la figura del Ministeri Fiscal espanyol per tal d'analitzar la reforma que s'hi vol dur a terme (per atorgar al Ministeri Fiscal, com he dit, la direcció de la investigació criminal). A partir d'aquí, es vol valorar si seria una reforma oportuna basant-me en alguns aspectes del Ministeri Fiscal estatunidenc, ja que la reforma que es vol dur a terme conté en part les característiques d'aquest model.

Cal dir que a l'hora de fer aquest treball la dificultat més important ha estat haver de familiaritzar-me amb els termes jurídics amb la intenció de poder comprendre'ls i utilitzar-los amb precisió.

Metodologia

Per tal d'elaborar el treball he començat estudiant la figura del Ministeri Fiscal en el nostre sistema jurídic, primer analitzant la seva evolució històrica i després les seves característiques i funcions en l'actualitat. Després d'això he fet el mateix però amb el Ministeri Fiscal anglosaxó, més concretament l'estatunidenc, amb la finalitat de fer una comparativa entre aquests dos sistemes. Finalment, he analitzat pròpiament en què consisteix la reforma que es vol dur a terme, les qüestions teòriques i pràctiques que es plantegen al respecte, i he intentat veure si seria o no una reforma oportuna per al nostre sistema jurídic en el moment actual. La principal font que he utilitzat per dur a terme aquest treball ha estat bibliogràfica, encara que també he pogut obtenir molta informació de les diferents entrevistes que he tingut amb professionals d'aquest àmbit.

Cos del treball

Part teòrica

En la primera part del treball s'explica l'evolució històrica del Ministeri Fiscal espanyol, les seves funcions i com és actualment. Després es fa la mateixa anàlisi però del Ministeri Fiscal estatunidenc. A partir d'aquí s'identifiquen els principals trets diferenciadors de cada un per poder comparar-los.

Una de les principals diferències que hi ha és l'actuació del fiscal. Els fiscals estatunidencs tenen un ampli marge de llibertat a l'hora d'actuar i, en canvi, a Espanya estan obligats a actuar conforme als principis d'unitat i dependència jeràrquica, fet que comporta que la seva actuació sigui totalment dependent del Poder Executiu.

Una altra diferència, que és pròpiament la que quedaria superada amb la reforma en cas de materialitzar-se, es troba en les actuacions del jutge i del Ministeri Fiscal en la fase d'instrucció dels processos penals: en el procés penal estatunidenc el jutge duu a terme una activitat passiva (només es limita a dirigir de forma neutral el debat entre les parts davant del jurat). No participa en el processos d'investigació ni instrucció, ja que d'això se n'encarreguen els fiscals federals i estatals. En canvi, en el dret espanyol hi ha la figura del jutge instructor que té una posició molt activa en la fase d'instrucció.

Part pràctica

En aquesta part s'analitza pròpiament la reforma per tal de veure'n les seves principals característiques. En cas de dur-se a terme la reforma, s'hauria de publicar un nou Codi Processal Penal, ja que l'actual Llei d'Enjudiciament Criminal és del segle XIX i, tot i les innumerables reformes, la justícia espanyola segueix caracteritzant-se per la seva lentitud i ineficàcia.

A l'inici de la darrera legislatura, l'exministre de Justícia, Alberto Ruiz Gallardón, va posar en marxa una comissió d'experts que va emetre un informe detallat amb una proposta de Codi Processal Penal. En l'*Exposició de Motius* es diu expressament que «el nou Codi Processal Penal configura un sistema d'investigació i enjudiciament àgil i equilibrat que s'atreveix a trencar amb la perniciosa tradició inquisitorial i atribueix la direcció de la investigació al Ministeri Fiscal».

Aquest nou *Codi Processal Penal* introdueix, doncs, entre d'altres reformes, la d'atribuir la direcció de la investigació penal als fiscals. Desapareix, així, la figura del *jutge instructor*, introduint-se ara la figura del *jutge de garanties*, el qual té reservades, en aquesta fase d'instrucció, les decisions que podrien atemptar contra els drets fonamentals de les persones, o la resolució dels recursos que la defensa podria interposar contra determinades decisions del Ministeri Fiscal. Això suposaria la implantació d'un sistema acusatori pur, allunyat definitivament de l'antic sistema inquisitorial. Es tractaria d'acabar amb la contradicció que suposa que el jutge, al mateix temps que intenta reunir indicis per acusar determinada persona de la comissió d'un delictes, sigui el garant dels seus drets. Aquest és l'argument més sòlid pels que defensen la figura del Fiscal instructor.

Els països del nostre entorn ja fa temps que han fet aquesta reforma i han eliminat la figura del jutge instructor. El mateix s'ha fet en l'àmbit de la Unió Europea i dels tribunals internacionals. A Espanya, el debat sobre aquesta qüestió només es va traduir en el fet d'atorgar al Ministeri Fiscal la possibilitat de dur a terme diligències d'investigació preliminar, és a dir, prèvies al procés judicial. Sí que va ser un pas decisiu en aquesta tendència, però, la promulgació de la Llei del Menor de 12 de gener de 2000; en aquest àmbit, totes les actuacions que no siguin estrictament d'enjudiciament les dirigeix el Ministeri Fiscal. La introducció en el sistema penal de la figura del *Fiscal instructor* planteja altres qüestions teòriques que també s'analitzen en aquest treball, com són el fet que el Ministeri Fiscal es regeixi pels principis d'actuació i dependència jeràrquica, les facultats que tindria aleshores el jutge en la fase d'instrucció, la introducció en el procés penal del resultat de les diligències d'investigació practicades pel fiscal i la necessitat de crear unitats de policia judicial dependents del Ministeri Fiscal.

Conclusions

La figura del Ministeri Fiscal és una peça clau en el sistema processal de l'ordenament jurídic de qualsevol Estat. Amb la realització d'aquest treball he descobert que en el sistema penal espanyol, a diferència del sistema anglosaxó, qui dirigeix la fase d'instrucció en què es practicaran totes les diligències d'investigació que es considerin necessàries per provar l'existència del delictes és el jutge instructor.

Així doncs, resulta que el jutge instructor ha de vetllar perquè es respectin els drets de la persona investigada alhora que dirigeix una investigació encaminada a acusar aquesta mateixa persona de la comissió d'un delictes, i això, tal com diu el magistrat jutge que he entrevistat, resulta esquizofrènic.

A part d'això, trobem que qui dirigeix la instrucció no portarà després l'acusació, sinó que serà el Ministeri Fiscal qui rebrà les diligències i amb elles haurà d'anar al judici i exercir l'acusació. Per tant, a la vista d'això, el més lògic seria atribuir al Ministeri Fiscal la direcció de la investigació en els processos penals. El jutge d'instrucció desapareixeria i passaria a ser el que s'anomena jutge de garanties.

En l'àmbit teòric també seria més conseqüent aplicar la reforma si el que es vol és instaurar un sistema penal acusatori pur allunyat definitivament del sistema inquisitorial, i que s'assembli més als sistemes penals que tenen els països del nostre entorn. De fet, sembla que només Àustria i Espanya conserven la figura del jutge instructor.

Després d'analitzar els arguments a favor i en contra, sembla que constitucionalment no hi hauria cap problema per dur a terme aquesta reforma i que els principis d'unitat i jerarquia no suposarien un problema, sinó que podrien fins i tot suposar un avantatge. El que sí pot resultar més delicat és la qüestió de la vinculació del Ministeri Fiscal amb el Poder Executiu, des del moment que és el Govern qui nomena el Fiscal General de l'Estat. Potser això s'hauria de canviar si la reforma es portés a terme.

Tot i així, deixant de banda si aquesta reforma podria resultar convenient per motius pràctics i teòrics o inclús per una modernització del sistema, tothom coincideix en què, per ella mateixa, no faria que el sistema penal espanyol fos més ràpid i eficaç, ja que això és un problema de mancança crònica de mitjans materials i personals, per una banda, i del fet que encara estigui en vigor una Llei d'Enjudiciament Criminal del segle XIX. Aquesta reforma suposaria una inversió pressupostària que en aquests moments sembla difícil que es pugui produir segons els entrevistats. De fet, la despesa en Justícia en el nostre país no supera el 0,30 % del PIB.

En conclusió, a Espanya s'hauria d'afrontar seriosament la qüestió de la modernització de la justícia, amb la introducció, entre d'altres, de la reforma del paper del Ministeri Fiscal, al qual se li hauria d'atorgar la instrucció dels processos penals. En aquest punt, diuen els experts, caldria no limitar-se a copiar el que s'ha fet a d'altres països, sinó tenir en compte les característiques pròpies de la nostra societat.

Bibliografía

Llibres: – © Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado. *Constitución española de 1978*. – BACIGALUPO, E.; GIMENO, V.; MORENO, V.; TORRES-DULCE, E. *La posición del fiscal en la investigación penal: la reforma de la Ley de Enjuiciamiento Criminal*. – BOVINO, A. *La persecución penal pública en el derecho anglosajón*. – CAROCCA, A. *El Ministerio Público o Fiscal en la historia y en el derecho comparado*. – *Código procesal penal*. – FISCALÍA GENERAL DEL ESTADO. *El Ministerio Fiscal español*. – FISCALÍA GENERAL DEL ESTADO. *Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal*. – GOSSEL, KAR-HEINZ. *Ministerio Fiscal y policía criminal en el procedimiento penal del estado de derecho*. – *Ley de enjuiciamiento criminal y legislación especial*. Edición 3, actualizada a septiembre de 2004. – LÓPEZ, A. M. *El Ministerio Fiscal español. Principios orgánicos y funcionales*. Webs: – <https://www.fiscal.es/fiscal/publico/ciudadano/el_ministerio_fiscal/ministerio_fiscal_al_organo_constitucional> – <http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/l50-1981.t1.html>.